

Мордвінов Сергій Леонідович полковник ЗСУ, аспірант кафедри професійно-педагогічної, спеціальної освіти, андрагогіки та управління за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, Житомирський державний університет імені Івана Франка, м. Житомир, <https://orcid.org/0000-0002-0451-9868>

ПСИХОФІЗИЧНИЙ ПОРТРЕТ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПІСЛЯ ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ЗА ПРИЗНАЧЕННЯМ ЯК ОБ'ЄКТ КОРЕКЦІЇ

Анотація. У статті розглянуто психофізичний портрет військовослужбовців після виконання завдань за призначенням як об'єкт корекційного впливу. Проаналізовано актуальність проблеми, зумовлену зростанням психофізичних навантажень у процесі службово-бойової діяльності, що спричиняє зміни у функціональному стані організму, когнітивній, емоційно-вольовій та психофізіологічній сферах особистості. Визначено мету дослідження, що полягає в теоретичному обґрунтуванні психофізичного портрета військовослужбовця як інтегральної характеристики та окресленні його компонентної структури в контексті корекційного впливу.

Проаналізовано наукові підходи до трактування психофізичного стану та його значення для забезпечення професійної діяльності в екстремальних умовах.

Розглянуто складові психофізичного портрета, до яких віднесено психологічний, психофізіологічний та фізичний, що відображають рівень адаптації, працездатності та стійкості до стресогенних чинників. Встановлено, що після виконання завдань за призначенням у військовослужбовців можуть спостерігатися зниження функціональних резервів організму, когнітивне виснаження, порушення сну та емоційна нестабільність.

Обґрунтовано доцільність розгляду психофізичного портрета як об'єкта цілеспрямованого корекційного впливу, спрямованого на відновлення функціонального стану, підвищення психічної стійкості та оптимізацію професійної ефективності. Визначено, що корекція виступає системною складовою забезпечення життєдіяльності військовослужбовців і передбачає інтеграцію психолого-педагогічних і психофізіологічних засобів впливу.

Ключові слова: психофізичний портрет, військовослужбовці, корекція, психофізіологічний стан, екстремальні умови, стрес, військово-практична діяльність, діяльність в екстремальних умовах.

Mordvinov Serhii Leonidovych Colonel, Ukrainian Armed Forces (UAF), PhD Student of the Department of Vocational Pedagogy, Special Education, Andragogy and Management, Specialty 011 Educational, Pedagogical Sciences, Zhytomyr Ivan Franko State University, Zhytomyr, <https://orcid.org/0000-0002-0451-9868>

PSYCHOPHYSICAL PORTRAIT OF MILITARY SERVICEMEN AFTER PERFORMING THEIR ASSIGNED TASKS AS AN OBJECT OF CORRECTION

Abstract. The article examines the psychophysical portrait of servicemen after performing assigned tasks as an object of corrective influence. The relevance of the problem is analyzed, due to the increase in psychophysical loads in the process of service and combat activity, which causes changes in the functional state of the organism, cognitive, emotional-volitional and psychophysiological spheres of the personality. The purpose of the study is determined, which consists in the theoretical substantiation of the psychophysical portrait of a serviceman as an integral characteristic and outlining its component structure in the context of corrective influence. Scientific approaches to the interpretation of the psychophysical state and its significance for ensuring professional activity in extreme conditions are analyzed. The components of the psychophysical portrait are considered, which include psychological, psychophysiological and physical, reflecting the level of adaptation, working capacity and resistance to stress factors. It has been established that after performing assigned tasks, military personnel may experience a decrease in the body's functional reserves, cognitive exhaustion, sleep disturbances, and emotional instability.

The feasibility of considering the psychophysical portrait as an object of targeted corrective influence aimed at restoring the functional state, increasing mental stability, and optimizing professional efficiency has been substantiated. It has been determined that correction is a systemic component of ensuring the vital activity of military personnel and involves the integration of psychological, pedagogical, and psychophysiological means of influence.

Keywords: psychophysical portrait, military personnel, correction, psychophysiological state, extreme conditions, stress, military-practical activity, activity in extreme conditions.

Постановка проблеми. Національна безпека будь-якої держави передусім забезпечується людьми, які безпосередньо здійснюють її захист. Ключовим суб'єктом реалізації оборонної функції держави є військовослужбовці, на яких покладається відповідальність за збереження суверенітету, територіальної

цілісності та безпеки суспільства. У цілому, «військовослужбовець, військовик, військовий» – людина, що служить у Збройних силах країни. В англійській мові, залежно від функціональних обов'язків, використовують декілька термінів для характеристики військовослужбовців: «*military serviceman*», «*military personnel*» [1]. В Україні військовослужбовцями є громадяни України, які проходять дійсну військову службу у складі Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законодавств України (Про військовий обов'язок і військову службу, 1992).

Зазначимо, що на військовослужбовців покладено загальні посадові та спеціальні обов'язки, які визначають обсяг і межі практичного виконання ними функцій і завдань відповідно до займаної посади. Крім того, виконання обов'язків у особливих умовах – під час бойового чергування (бойової служби), несення добового та гарнізонного нарядів, участі в ліквідації наслідків стихійних лих та інших надзвичайних ситуаціях – супроводжується наданням додаткових прав і повноважень, передбачених чинним законодавством (Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України, 1999 та ін.). Покликаючись на багаторічний практичний досвід, констатуємо, що до військовослужбовців, що виконують завдання за призначенням, висуваються більш високі вимоги щодо прояву фізичних та психічних якостей, які в подальшому забезпечать якість та ефективність їх діяльності в різних зовнішніх обставинах (включаючи вирішення завдань в екстремальних умовах) та соціальному оточенні [2].

Аналіз останніх публікацій та джерел. Особливості професійної діяльності військовослужбовців та їх вплив на їх психофізичний стан після виконання завдань за призначенням досліджувалися рядом вітчизняних науковців: *Р. Абдрахімов* (постстресова психологічна дезадаптація при бойовій травмі очей з частковою втратою зору (феноменологія, механізми психогенезу, медико-психологічний супровід)); *Т. Бібік* (медико-біологічні аспекти військової діяльності); *С. Вязьмітінова* (порушення психологічної адаптації учасників бойових дій та принципи їх медико-психологічної реабілітації в санаторно-курортних умовах); *О. Гребенюк* (клініко-патогенетичні особливості дисциркуляторних енцефалопатій з визначенням критеріїв експертної оцінки здоров'я військовослужбовців); *Г. Іванцова* (пов'язані зі стресом невротичні розлади у військовослужбовців, які отримали механічну травму (клініка, принципи профілактики)); *В. Коцій* (клініко-психологічні особливості дезадаптації учасників бойових дій з травматичними ушкодженнями магістральних судин кінцівок, та її психокорекція); *Н. Пономаренко* (особливості впливу професійних факторів та умов життєдіяльності на організм військовослужбовців миротворчих підрозділів); *А. Харченко* (психологічні особливості структури травматичного емоційного досвіду демобілізованих учасників бойових дій в Україні з постстресовою психологічною дезадаптацією).

ISSN 2786-6025 Online

Проведений аналіз дисертаційних досліджень переконливо засвідчує, що переважна більшість із них виконувалася в інших соціально-історичних умовах і не враховує реалій повномасштабної війни, де участь у бойових діях як провідний чинник виробничого середовища визначає екстремальний характер професійної діяльності військовослужбовців. Фактично на сьогодні відсутня системна, науково верифікована оцінка довгострокових наслідків впливу воєнних дій на якість життя й стан здоров'я військовослужбовців Сил безпеки і оборони України.

Наявні дані відображають переважно фрагментарні або ситуативні прояви, що не дає підстав для повноцінних висновків щодо масштабів і глибини трансформаційних змін, спричинених війною. А незначна кількість наукових праць, спрямованих на вивчення специфіки діяльності військовослужбовців в умовах широкомасштабного вторгнення – умовах *екстремальної ситуації*, – визначає об'єктивну необхідність здійснення комплексних міждисциплінарних досліджень у цьому напрямі.

У зазначеному контексті фахівці кафедри медицини катастроф та військової медицини розглядають поняття «екстремальна ситуація» як похідне від латинського слова *extremus* («крайній», «критичний») та визначають його як ситуацію, що виникає раптово й об'єктивно або суб'єктивно сприймається особою як така, що становить загрозу її життю, здоров'ю, особистісній цілісності та благополуччю [3]. Автори акцентують увагу на тому, що екстремальність ситуації зумовлюється факторами, до яких людина ще не адаптована й не готова діяти в їхніх умовах; водночас ступінь екстремальності визначається силою, тривалістю, новизною та незвичністю проявів цих факторів.

За таких умов, «*діяльність в екстремальних умовах*», за «Військово-психологічним словником» О. Блінова (2024), характеризується як специфічний вид діяльності, що має певні особливості: інтенсивний перебіг психічних процесів, можливість втрати мети, порушення співвідношення між головними та другорядними діями, ослаблення уваги, пам'яті, мислення, зниження ефективності діяльності, точності і послідовності дій, загальне зниження активності, аж до повної відмови від роботи та зривів у виконанні завдань [4].

З 24 лютого 2022 р. «вся діяльність [в Україні, авт.] здійснюється в умовах «воєнного стану» – «особливого правового режиму, що вводиться в нашій державі (в окремих місцевостях) у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям, органам місцевого самоврядування повноважень для відвернення загрози, відсічі збройної агресії, забезпечення національної безпеки» (Про правовий режим воєнного стану, 2015).

За П. Козирою (2020), екстремальні умови здійснюють вплив на формування соціально-психологічних характеристик людини та варіанти її поведінки у відповідних ситуаціях, що дає підстави стверджувати про детермінуючу роль цих умов у зміні та прояві відповідних характеристик особистості [5]. За таких умов тривале перебування у ситуаціях підвищеного ризику, дефіциту ресурсів, високої відповідальності та психоемоційної напруги суттєво посилює негативний вплив на фізичний і психічний стан особового складу. Після виконання службових та бойових завдань у військовослужбовців можуть спостерігатися функціональні зміни фізичного й психічного характеру, які впливають не лише на індивідуальну працездатність, але й на загальний рівень боєздатності підрозділів.

З одного боку, як наголошує В. Кальниш (2017), участь у бойових діях сприяє розвитку рішучості, ініціативності, спритності та здатності приймати самостійні й адекватні рішення, оскільки виживає той, хто володіє цими якостями найбільшою мірою. Разом із тим автор підкреслює, що в ситуації «боротьби за життя» (в умовах пандемії, війни), а також під час діяльності в екстремальних умовах, темп використання внутрішніх резервів для забезпечення життєстійкості організму значно зростає; життєвий потенціал зменшується; підвищується функціональна ціна виконуваних завдань; функціональні «втрати» організму набувають незворотного характеру. Фахівець уважає, що за таких умов виникає високий ризик руйнування організму, оскільки його функціонування здійснюється в нестандартному режимі, який не може тривати нескінченно довго без розвитку серйозних патологій або може призвести до летального випадку внаслідок довготривалої перенапруги всіх систем життєзабезпечення [6]. *Відповідно, розгляд фізичного та психічного стану військовослужбовців як об'єкта наукового аналізу є необхідною умовою забезпечення належного рівня національної безпеки держави.*

Важливою науковою категорією, що дозволяє комплексно оцінити потенціал особистості в контексті військово-професійної діяльності та забезпечує системне розуміння взаємозв'язку психічних і фізичних чинників ефективності служби, виступає *психофізичний портрет військовослужбовця*.

Мета статті – теоретично обґрунтувати психофізичний портрет військовослужбовця як інтегральну характеристику та окреслити його компонентну структуру в контексті корекційного впливу.

Виклад основного матеріалу. Узагальнення наукових підходів у галузі військової психології, психофізіології та теорії фізичної підготовки (Сельє, 1979; Платонов, 1986; Приходько та ін., 2020; Блінов, 2024; Романчук та ін., 2016) дає підстави розглядати психофізичний портрет військовослужбовця як інтегральну наукову модель, що являє собою сукупність індивідуально-типологічних характеристик особистості, які зумовлюють ефективність

ISSN 2786-6025 Online

виконання службово-бойових завдань, надійність поведінки та стійкість до впливу екстремальних чинників діяльності. У межах цієї моделі інтегруються показники мотиваційно-ціннісної, емоційно-вольової та когнітивної сфер особистості, а також характеристики функціонального стану нервової системи й рівня фізичної підготовленості.

Структурно психофізичний портрет включає три взаємопов'язані компоненти: психологічний, психофізіологічний та фізичний [7]. *Психологічний* компонент охоплює професійну мотивацію, морально-вольові якості, рівень емоційної стабільності, особливості мислення, уваги, пам'яті, а також соціально-психологічні характеристики, що визначають ефективність міжособистісної взаємодії в умовах військового колективу. *Психофізіологічний* компонент характеризує тип і властивості нервової системи, швидкість сенсомоторних реакцій, працездатність, стомлюваність та здатність до діяльності в умовах дефіциту часу, високого ризику й інформаційної невизначеності. *Фізичний компонент* відображає рівень загальної та спеціальної фізичної підготовленості, функціональний стан організму, витривалість і адаптаційні можливості до дії інтенсивних фізичних навантажень.

Для оцінки кожного з виділених компонентів психофізичного портрету військовослужбовця у межах актуалізованого дослідження обираємо якісні та кількісні характеристики його *фізичного та психічного станів*.

Як відомо, визначені індикатори перебувають у тісному діалектичному взаємозв'язку із поняттями фізичного та психічного здоров'я, утворюючи єдину систему функціонування й адаптації організму людини.

Разом з тим, у сучасних наукових підходах здоров'я розглядається як *відносно стійка інтегративна характеристика*, що відображає рівень гармонійного функціонування фізіологічних і психічних систем [8], тоді як стан – *динамічним, ситуаційно зумовленим проявом цього функціонування в конкретний момент часу*, що відповідає завданням дослідження – навчити військових командирів здійснювати корекційну оздоровчу діяльність в «польових умовах», після виконання особовим складом завдань за призначенням [9].

У психолого-педагогічних дослідженнях (Круть та ін., 2026; Козира, 2017 та ін.) стан розглядається як цілісне інтегративне утворення, яке охоплює фізіологічні, психічні, емоційні та когнітивні компоненти, що змінюються залежно від умов діяльності, навантаження та досвіду суб'єкта. Він не є постійною властивістю особистості, а відображає тимчасову рівновагу між ресурсами організму та вимогами середовища [10; 11]. У професійній діяльності поняття «стан» використовується для опису функціональної готовності суб'єкта до виконання завдань, рівня працездатності, адаптованості та стійкості до стресогенних чинників.

Більшість вітчизняних авторів поняття *фізичний стан* характеризують як сукупність взаємопов'язаних ознак, серед яких: фізична працездатність, функціональний стан органів та систем, стать, вік, фізичний розвиток, фізична підготовленість [9]. У контексті досліджуваної проблеми *фізичний стан* тлумачимо як сукупність показників, які характеризують фізичний розвиток, функціональний стан організму та фізичну підготовленість військовослужбовця до виконання професійних завдань.

У слід за В. Шемчуком (Шемчук, 2018), основними характеристиками фізичного стану визначаємо: *військово-прикладні рухові вміння* – як спроможність військовослужбовців застосовувати сформовані фізичні навички для раціонального розв'язання поставлених рухових завдань у змінних умовах; *військово-прикладні рухові навички* – доведені до автоматизму практичні дії військовослужбовців, що виконуються відповідно до поставлених завдань; *спеціальна (військово-прикладна) фізична підготовка* як частина фізичної підготовки, що спрямована на розвиток і вдосконалення спеціальних якостей, військово-прикладних рухових навичок і вмінь військовослужбовців; *функціональний стан організму* – інтегративний показник функціональної повноцінності та адаптаційної стійкості органів і систем, що визначає здатність військовослужбовця виконувати службові завдання за умов дії несприятливих чинників; *фізична готовність військовослужбовця* – відповідність його фізичних і функціональних можливостей специфіці, інтенсивності та тривалості навантажень сучасного бою, що забезпечує надійне виконання завдань за призначенням [9].

Так, до *основних військово-прикладних рухових навичок і вмінь* належать: пересування пересіченою місцевістю у пішому порядку і на лижах, подолання природних і штучних перешкод, метання гранат, військово-прикладне плавання, веслування та рукопашний бій. Навички формуються й удосконалюються шляхом багаторазового повторення вправ.

До *спеціальних фізичних якостей* (властивостей організму військовослужбовця, які забезпечують його стійкість до впливу певних несприятливих факторів службової діяльності та дій навколишнього середовища) військовослужбовців належать: а) *стійкість до заколихування* (здатність організму військовослужбовця стійко переносити вплив прискорень, які виникають в умовах спеціальної діяльності: у польоті на повітряних суднах, у поході на надводних та/або підводних кораблях, у бойових машинах, яка розвивається переважно вправами на гімнастичних і спеціальних снарядах, елементами акробатики); б) *стійкість до гравітаційного перевантаження* (властивість організму військовослужбовця протистояти інерційним силам прискорення, що діють на нього, яка розвивається переважно вправами на спеціальних тренажерах та снарядах); в) *стійкість до кисневого голодування* (здатність

ISSN 2786-6025 Online

військовослужбовця діяти в умовах нестачі кисню, яка розвивається переважно пірнанням у довжину, плаванням, бігом на короткі, середні та довгі дистанції).

Як зазначають О. Кокун та ін. (2023), після виконання завдань за призначенням, коли військовослужбовці піддаються значним фізіологічним навантаженням, формуються специфічні порушення фізичного стану, які можуть проявлятися у різних системах організму. Такий стан є результатом тривалої мобілізації ресурсів організму, впливу екстремальних факторів професійної діяльності та обмеженого відновлення. Аналіз психофізичного стану військовослужбовців, проведений Л. Кузнецовою та ін. (2023), дає підстави сформулювати ряд висновків щодо особливостей його динаміки в умовах інтенсивного навантаження. Зокрема, тривале виконання фізично інтенсивних завдань, на думку авторів, призводить до зниження м'язової сили, витривалості та координації рухів. Навіть після короткочасного відпочинку військовослужбовці відчують загальну слабкість, підвищену стомлюваність, а виконання стандартних фізичних дій стає ускладненим [12]. Це пояснюється виснаженням глікогенових резервів м'язів та зниженням енергетичного забезпечення на клітинному рівні.

Автори підкреслюють, що підвищені фізичні та психоемоційні навантаження у такому випадку зумовлюють виникнення тахікардії, аритмії, коливань артеріального тиску, а також появу задишки навіть при помірних фізичних зусиллях. Такі зміни пов'язані з активацією симпатичної нервової системи та мобілізацією адаптаційних механізмів серцево-судинної системи, які забезпечують швидку реакцію на стресові фактори, проте за тривалого впливу поступово виснажуються.

Водночас в екстремальних умовах військово-практичної діяльності, як показали висновки науковців (Кузнецова та ін., 2023), хронічна фізична напруга та стрес впливають на якість сну, формуючи безсоння, переривчастий сон або його поверхневий характер. Це, у свою чергу, погіршує процеси відновлення енергетичних ресурсів, знижує концентрацію та працездатність, а також підвищує ризик травм і соматичних розладів.

У цілому, перевантаження та порушення фізіологічних функцій без своєчасного відновлення знижують ефективність виконання службових обов'язків, збільшують ризик травматизму та розвитку хронічних порушень.

Тому системна корекція та відновлення фізичного стану відразу після виконання завдань за призначенням є обґрунтованою необхідністю для забезпечення професійної ефективності військовослужбовців. Запропонований алгоритм аналізу фізичного стану військовослужбовця дозволяє оцінити рівень функціональної готовності його організму до виконання службово-бойових завдань, однак не дає вичерпного уявлення про внутрішні механізми регуляції діяльності та поведінки в умовах підвищеного навантаження.

Узагальнюючи висновки Л. Кіщук (Кіщук, 2024) [13], робимо висновок про те, що *фізичний стан, як важлива умова працездатності та витривалості, перебуває у тісному взаємозв'язку з психічним станом, який відображає характер емоційного реагування, особливості когнітивних процесів та рівень психічної стійкості військовослужбовця*. Саме психічний стан визначає здатність особистості ефективно використовувати наявні фізичні ресурси, адаптуватися до динамічних і стресогенних умов служби та зберігати професійну надійність.

У зв'язку з цим подальший аналіз доцільно спрямувати на розкриття сутності психічного стану військовослужбовця, його структури та особливостей прояву після виконання завдань за призначенням.

У науковій психології (Блінов, 2016) психічний стан розглядається як форма прояву єдності психічних процесів і психічних властивостей, яка забезпечує адаптацію особистості до вимог середовища та виконання діяльності відповідної складності й напруженості [14].

Психічний стан військовослужбовця є складним інтегративним утворенням, що відображає рівень функціонування психіки в конкретний момент часу та зумовлює характер поведінки, ефективність діяльності, здатність до саморегуляції й адаптації до умов служби (Кокун, 2004) [15].

У контексті військово-професійної діяльності психічний стан формується під впливом сукупності зовнішніх і внутрішніх чинників, серед яких провідне місце посідають умови виконання завдань за призначенням, інтенсивність і тривалість навантажень, рівень загрози життю та здоров'ю, а також індивідуальні психологічні ресурси особистості (Еверт, 2018).

Загалом психічний стан військовослужбовця можна розглядати як динамічну систему емоційних, когнітивних, мотиваційно-вольових та психофізіологічних компонентів, які забезпечують готовність до виконання службово-бойових завдань і визначають ступінь психологічної стійкості в умовах екстремальної діяльності. *На відміну від відносно стабільних психічних властивостей особистості, психічні стани є мінливими й безпосередньо залежать від актуальної ситуації, її суб'єктивної значущості та можливостей її контролю*.

Специфікою психічного стану військовослужбовців після виконання завдань за призначенням (Мацевко та ін., 2020) є його зв'язок із характером пережитого досвіду: інтенсивністю бойових дій, ступенем загрози життю, втратами серед особового складу, а також рівнем особистої відповідальності за прийняті рішення.

Значну роль відіграють й індивідуальні чинники – рівень психологічної підготовленості, сформованість навичок саморегуляції, попередній досвід участі в бойових діях, а також наявність соціальної підтримки [17].

ISSN 2786-6025 Online

Відповідно, на нашу думку, у науковому контексті психічний стан військовослужбовців після виконання завдань за призначенням доцільно розглядати не лише як наслідок перенесених навантажень, але й як індикатор ефективності системи підготовки, психологічного забезпечення та реабілітації (відновлення поєздатності шляхом корекції) особового складу. Саме в цей період стає можливим виявлення прихованих психологічних проблем, оцінка рівня психічної стійкості та визначення потреби у превентивних або корекційно-відновлювальних заходах.

Таким чином, психічний стан військовослужбовця після виконання завдань за призначенням є багатовимірним феноменом, що поєднує як природні реакції адаптації, так і потенційні ризики розвитку негативних психічних станів. Його своєчасна діагностика та науково обґрунтоване супроводження виступають важливою умовою збереження психічного здоров'я, боєздатності та професійної надійності особового складу.

До найбільш поширених дисфункцій, які, за оцінками фахівців, на сучасному етапі виявляються в осіб, що зазнали травматичного впливу подій війни, належать тривожні та поведінкові розлади, гіперактивний розлад із дефіцитом уваги, порушення харчової поведінки, розлади шизофренічного спектра, депресія, посттравматичний стресовий розлад, залежність від психоактивних речовин [9; 11].

Водночас слід урахувувати й інші негативні наслідки травматичного впливу війни, зокрема посттравматичний стресовий розлад, депресивні та тривожні стани, хронічні больові синдроми, що виникають унаслідок поранень і контузій, а також інші психофізіологічні порушення, які фіксуються у військовослужбовців з часу повномасштабного вторгнення [18].

Висновки. Узагальнюючи, нашолюшуємо, що в умовах вітчизняної військової служби відзначається низька схильність військовослужбовців звертати увагу на власні відхилення у фізичному чи психічному стані, що сприяє виникненню хронічних захворювань та тривалих функціональних розладів. Це зумовлено, зокрема, тим, що населення України успадкувало специфічне ставлення до психологів та психотерапевтів, сформоване в свідомості людей у період існування СРСР, коли проблеми психічного здоров'я ігнорувалися або заперечувалися. Таке історично сформоване ставлення, як показують сучасні дослідження українських психологів (Стасюк та Бочаров, 2019) [19], створює певні бар'єри у визнанні необхідності психокорекційної та психопрофілактичної роботи у військовому середовищі. Особливо це стосується військовослужбовців, які після виконання завдань за призначенням перебувають під впливом високих психофізіологічних навантажень і потребують своєчасної корекції психічного стану для підтримання бойової готовності та професійної ефективності.

У зазначеному контексті функціональне призначення психофізичного портрета полягає у забезпеченні науково обґрунтованого професійного відбору, диференціації військовослужбовців за спеціалізаціями, прогнозуванні надійності діяльності та оцінюванні рівня бойової готовності. Окрім того, психофізичний портрет слугує підґрунтям для організації психологічного супроводу, корекційно-відновлювальних заходів і заходів психофізіологічної реабілітації військовослужбовців.

Саме ця обставина підкреслює необхідність вивчення та системного впровадження заходів корекції фізичного та психічного стану військовослужбовців після виконання завдань за призначенням. Така корекційна діяльність дозволяє не лише відновлювати працездатність та психофізіологічну стійкість особового складу, а й запобігати накопиченню негативних наслідків бойового стресу, виснаження та травматизації. У сучасних умовах вона постає як системоутворювальний чинник забезпечення бойової готовності, професійної ефективності та життєстійкості військовослужбовців, що об'єктивно зумовлює актуальність і практичну значущість дослідження цієї проблеми та актуалізує необхідність *розроблення науково обґрунтованих підходів до її теоретичного осмислення й практичної реалізації*.

Література:

1. Бриндіков Ю.Л. Теорія та практика реабілітації військовослужбовців – учасників бойових дій в системі соціальних служб: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.05 / Тернопільський нац. пед. ун-т ім. Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2019. 39 с.
2. Юденко О. В., Мордвінов С. Л. Актуальні підходи до професійної підготовки випускників ВВНЗ до корекції та відновлення фізичного і ментального станів військовослужбовців після виконання завдань за призначенням: *Interdisciplinary research: scientific horizons and perspectives*: матеріали VII Міжнародної наук.-теор. конференції. (м. Вільнюс, Литовська Республіка, 12 квітня 2024 р.). URL: <https://doi.org/10.36074/scientia-12.04.2024> (дата звернення: 27.05.2025).
3. Кравченко К., Тімченко О., Ширококов Ю. Соціально-психологічні детермінанти виникнення бойового стресу у військовослужбовців – учасників антитерористичної операції: монографія. Харків: НУЦЗУ: Мезіна В.В, 2017. 186 с.
4. Блінов О. А. Військово-психологічний словник. Київ: Талком, 2024. 36 с.
5. Козира П. В. Теоретико-прикладні аспекти постстресової психологічної дезадаптації в учасників бойових дій (на прикладі співробітників МВС України): монографія. Львів: Бадікова Н. О., 2020. 190 с.
6. Кальниш В.В. Професійна діяльність в екстремальних умовах середовища: визначення, класифікація. *Український журнал з проблем медицини праці*. 2017. № 3 (52). С. 23-37.
7. Психологія управління військами: підручник / В.І. Осьодло та ін. 2-ге вид., перероб. та допов.; за ред. В. В. Стасюка. К.: НУОУ, 2024. 532 с.
8. Коструба Н. Психічне здоров'я військовослужбовців. *Psychological Prospects Journal*. 2023. Вип. 41. С. 120–132.

ISSN 2786-6025 Online

9. Шемчук В. Фізичні та психологічні стани в екстремальних умовах військово-практичної діяльності. *Військова освіта*. 2018. № 2 (38). С. 214–220.

10. Круть П. П., Михайлишин У. Б., Стадник А. В., Мельник Ю. Б. Основи військової психології: навч. посіб. 2-е вид. (перероб. і доп.). Харків: ХОГОКЗ, 2026. 306 с.

11. Козира П.В. Деадаптивні стани та їх корекція у співробітників МВС України – учасників бойових дій: автореф. дис. ... канд. псих. наук: 19.00.04 / Харківська медична академія післядипломної освіти. Харків, 2017. 24 с.

12. Кузнецова Л. І., Долженко Л. П., Стадник О. О., Перегінець М. М. Аналіз психофізичного стану військовослужбовців під впливом спеціальних вправ. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2023. Вип. 3 (161). С. 103-108.

13. Кіщук Л.А. Психофізіологічні чинники професійної адаптації молодших офіцерів Збройних Сил України: дис. ... д-ра філософії: 053 / Національний університет оборони України, Київ, 2024. 241 с.

14. Блінов О.А. Психологія бойової психічної травми: монографія. Київ: Талком, 2016. 246 с.

15. Кокун О. М. Оптимізація адаптаційних можливостей людини: психофізіологічний аспект забезпечення діяльності: монографія. Київ: Міленіум, 2004. 265 с.

16. Еверт О. В. Специфіка негативних психічних станів військовослужбовців, що виникають під впливом екстремальних умов службової діяльності. *Актуальні проблеми психології*: зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Т. VI: Психологія обдарованості. 2018. № 14. С. 308–314.

17. Мацевко Т., Березницька У., Солошенко Н. Психічні стани військовослужбовців після повернення із зони ведення бойових дій. *Вісник Національного університету оборони України*. 2020. № 55(2). С. 59–67.

18. Психолого-психіатричні наслідки воєнного часу: [навчальний посібник / за заг. ред. В.В. Огоренко. Дніпро: ЛІРА, 2023. 312 с.

19. Стасюк В. В., Бочаров М. М. Аналіз підходів до прогнозування психогенних втрат військ (сил) в бойових умовах: структура чинників. *Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони*. 2019. Вип. 1 (34). С. 13–18.

References:

1. Bryndikov, Yu. L. (2019). Teoriia ta praktyka reabilitatsii viiskovosluzhbovtiv – uchasykiv boiovykh dii v systemi sotsialnykh sluzhb [Theory and practice of rehabilitation of military personnel - participants in hostilities in the social services system]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Ternopil: Ternopilskyi nats. ped. un-t im. Volodymyra Hnatiuka [in Ukrainian].

2. Yudenko, O. V., & Mordvinov, S. L. (2024). Aktualni pidkhody do profesiinoi pidhotovky vypusnykiv VVNZ do korektsii ta vidnovlennia fizychnoho i mentalnoho staniv viiskovosluzhbovtiv pislia vykonannia zavdan za pryznachenniam [Current approaches to professional training of graduates of military universities for the correction and restoration of the physical and mental state of military personnel after performing assigned tasks]. *Proceeding from: VII Mizhnarodnoi nauk.-teor. konferentsiia «Interdisciplinary research: scientific horizons and perspectives»*. (pp. 96-102). Vilnius: International Center of Scientific Research [in Ukrainian].

3. Kravchenko, K., Timchenko, O., & Shyrobokov, Yu. (2017). *Sotsialno-psykholohichni determinanty vynyknennia boiovoho stresu u viiskovosluzhbovtiv – uchasykiv antyterorystychnoi operatsii [Socio-psychological determinants of combat stress in military personnel participating in the anti-terrorist operation]*. Kharkiv: NUTsZU: Mezina V.V. [in Ukrainian].

4. Blinov, O. A. (2024). *Viiskovo-psykholohichniy slovnyk [Military-psychological dictionary]*. Kyiv: Talkom [in Ukrainian].
5. Kozyra, P. V. (2020). *Teoretyko-prykladni aspekty poststresovoi psykholohichnoi dezadaptatsii v uchasnykiv boiovykh dii (na prykladi spivrobotnykiv MVS Ukrainy) [Theoretical and applied aspects of post-stress psychological maladjustment in combatants (using the example of employees of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine)]*. Lviv: Badikova N. O. [in Ukrainian].
6. Kalnysh, V.V. (2017). Profesiina diialnist v ekstremalnykh umovakh seredovyscha: vyznachennia, klasyfikatsiia [Professional activity in extreme environmental conditions: definition, classification]. *Ukrainskyi zhurnal z problem medytsyny pratsi – Ukrainian Journal of Occupational Medicine*, 3 (52), 23-37 [in Ukrainian].
7. Osodlo, V. I., et al. (2024). *Psykhologhiia upravlinnia viiskamy [Psychology of military command]*. K.: NUOU [in Ukrainian].
8. Kostruba, N. (2023). *Psykhichne zdorovia viiskovosluzhbovtziv [Mental health of military personnel]*. *Psychological Prospects Journal*, 41, 120–132 [in Ukrainian].
9. Shemchuk, V. (2018). *Fyzychni ta psykholohichni stany v ekstremalnykh umovakh viiskovo-praktychnoi diialnosti [Physical and psychological states in extreme conditions of military practical activity]*. *Viiskova osvita – Military education*, 2 (38), 214–220 [in Ukrainian].
10. Krut, P. P., Mykhailyshyn, U. B., Stadnik, A. V., & Melnyk, Yu. B. (2026). *Osnovy viiskovoi psykholohii [Fundamentals of military psychology]*. Kharkiv: KhOHOKZ [in Ukrainian].
11. Kozyra, P.V. (2017). *Dezadaptivni stany ta yikh korektsiia u spivrobotnykiv MVS Ukrainy – uchasnykiv boiovykh dii [Maladaptive states and their correction in employees of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine - participants in hostilities]*. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kharkiv: Kharkivska medychna akademiia pislidyplomnoi osvity [in Ukrainian].
12. Kuznetsova, L. I., Dolzhenko, L. P., Stadnyk, O. O., & Perehinets, M. M. (2023). *Analiz psykho-fyzychnoho stanu viiskovosluzhbovtziv pid vplyvom spetsialnykh vprav [Analysis of the psychophysical state of military personnel under the influence of special exercises]*. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Dragomanova – Scientific journal of the National Polytechnic University named after M. P. Dragomanov*, 3 (161), 103-108 [in Ukrainian].
13. Kishchuk, L.A. (2024). *Psykhofiziologichni chynnyky profesiinoi adaptatsii molodshykh ofitseriv Zbroinykh Syl Ukrainy [Psychophysiological factors of professional adaptation of junior officers of the Armed Forces of Ukraine]*. *Extended abstract of PhD thesis*. Kyiv: Natsionalnyi universytet oborony Ukrainy [in Ukrainian].
14. Blinov, O.A. (2016). *Psykhologhiia boiovoi psykhiichnoi travmy [Psychology of combat trauma]*. Kyiv: Talkom [in Ukrainian].
15. Kokun, O. M. (2004). *Optymizatsiia adaptatsiinykh mozhlyvostei liudyny: psykho-fiziologichniy aspekt zabezpechennia diialnosti [Optimization of human adaptive capabilities: psychophysiological aspect of ensuring activity]*. Kyiv: Milenium, 2004
16. Evert, O. V. (2018). *Spetsyfika nehatyvnykh psykhiichnykh staniv viiskovosluzhbovtziv, shcho vynykaiut pid vplyvom ekstremalnykh umov sluzhbovnoi diialnosti [Specificity of negative mental states of military personnel that arise under the influence of extreme conditions of service.]*. *Aktualni problemy psykholohii – Current problems of psychology*, VI, 14, 308–314 [in Ukrainian].
17. Matsevko, T., Bereznytska, U., & Soloshenko, N. (2020). *Psykhichni stany viiskovosluzhbovtziv pislia povernennia iz zony vedennia boiovykh dii [Mental states of servicemen after returning from the combat zone]*. *Visnyk Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy – Bulletin of the National Defense University of Ukraine*, 55(2), 59–67 [in Ukrainian].
18. Ohorenko, V.V. (Eds.). (2023). *Psykhologo-psykhiatrychni naslidky voiennoho chasu [Psychological and psychiatric consequences of wartime]*. Dnipro: LIRA [in Ukrainian].

ISSN 2786-6025 Online

19. Stasiuk, V. V., & Bocharov, M. M. (2019). Analiz pidkhodiv do prohnouzuvannia psykhohennykh vtrat viisk (syl) v boiovykh umovakh: struktura chynnykiv [Analysis of approaches to predicting psychogenic losses of troops (forces) in combat conditions: structure of factors]. *Suchasni informatsiini tekhnologii u sferi bezpeky ta oborony – Modern information technologies in the field of security and defense*, 1 (34), 13–18. [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 10.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 26.03.2026